

(Riportom András Ferenc filmrendezővel.)

A szülőföld. A szűkebb pátriám. Sümegi vagyok (anyai ágon gyakorlatban is), mindig sümegi voltam, meg leszek, amíg élek, mert Sümeg adott nekem valami olyat, amire azt mondom: – Tök mindegy, hol születél. Az embernek valahova kell tartozni. Én Sümeghez tartozom. 2 éves koromtól 15-ig sümegi lakos is voltam. Amíg a nagyszüleim éltek – nagyanyám 68-ban halt meg – nagyon erősen kötődtem ide, ami azt jelenti, hogy minden nyarat, szünetet, hosszabb hétvégéket itt töltöttem. A legmeghatározóbb egy ember életében a gyerekkor. Én ezt, a kamaszkort és még a gimnáziumból egy évet itt éltem. Tulajdonképpen mindent Sümegnek köszönhetek.

Olyan, mint Itália, egy csöppnyi kis *azzurro*. Semmihez nem hasonlítható mikroklímája, kék ege és a vára teljesen olyan, mintha az ember Olaszországban élne. Nekem két nagy szenvedélyem van: Itália és Sümeg. Sümeg egy kicsit Itália. Sehol nem tud nyáron olyan meleg lenni, mint itt. Ez az egész mészkő, az egész vár olyan tönk, amely meleget tud kisugározni és adni. Jólesően meleg. Van egy gyógyító aurája, légköre vagy nem tudom, minek hívjam, ami az egész országban csak Sümegnek van. Engem, mint a mágnes visszavonz. Részint az összes ősöm, rokonaim zöme a sümegi temetőben fekszik: nagyapám, nagyanyám, apám is ott nyugszik. A két templom, a püspöki palota, ahova harmadikig jártam általános iskolába. Fantasztikus dolog, és most, hogy kinyitották, végimentem azokon a folyosókon, amit kisgyerekként koptattam és minden ugyanolyan, mint régen. Megvannak azok a helyek, ahova bezártak bennünket, ha valami rosszfát tettünk a tűzre. A hittanórák emléke. Akkor vegyes osztályba jártunk, de apácák tanítottak. A kolostorban a ferences szerzetesek, a páterek és a fráterek! Még fiatal volt Szabin testvér, Krizsó atya és Szali bácsi. Soha nem fogom őket elfelejteni. A ministráns-évek, a hajnali misék, a lorettói és az októberi litániák! Jó darabig ebben a templomban éltünk és ott nőttünk föl.

Később, mikor jött a nagy Rákosi-rendszer, az ateizmus, akkor az alsó templomot korombeli legények vették kézbe – nem tudták fizetni a sekrestyéseket – és a malomkörnyéki fiúk csináltak mindent a templomban. A felsőben volt egy zseniális pap, aki úgy édesítette maga mellé a gyerekeket, hogy futball labdát vett. Így lett két csapat Sümegen: az alsó- és a felsőtemplomé. Komoly mérkőzések zajlottak az alsó mellett, a hársfáknál, amik teljesen ugyanolyanok most is. Hihetetlen, öltre-menő meccsek voltak. Hol az egyik, hol a másik csapat győzött. Jöttek a húsvétok a tojásdobálással. Szél és huzat. Ipiapacsoztunk. Minden a templom körül zajlott. Mindig volt valami élményünk. Az első halálélményt is itt éltük át. Minden nyárnak volt egy gyerekáldozata. A vár halálbástyájának megmászása kunsztnak számított. Általában lezuhantak és meghaltak. Gyerekfejjel vonzottak ezek a veszélyes helyek. A mítosz és a halál. Volt egy hősi halottunk is, a Szafnauer Miki nevű barátom, aki 9 évesen halt meg. Minket nyáron mindig kopaszra nyírtak és olyan hihetetlen volt látni, amikor Miki ott feküdt a nyitott koporsóban két centis hajjal! Ez is egy halál-közeli élmény. Szept. elsején délelőtt volt az évnyitó, délután pedig a temetés. A pap és a ministránsok pirosban, mint hősi halottat temették el. A katonák pedig először a szovjet típusú ködvágó sapkában és "gimnasztorkában". Egyből felnőttek lettünk attól, hogy az édes gyermekkort minden évben megfűszerezte valami. Az örömben mindig üröm keveredett. Ez végig így ment, míg én Sümegen éltem, de közben nagyon magvas és tartalmas nyarak voltak ezek. A játékok, amiket a várban játszottunk, sasfészkeket szedtünk és kötelekkel leereszkedtünk. A vár mindig harci játékokra ingerelt bennünket és nem irigyeltem azokat a gyerekeket, akik Pesten, egy bérház udvarán, a flaszteren vagy egy parknak a hátsó felén nőttek fel. - Nem volt várunk.

A mostani visszatérésednek, illetve el-nem-menetelednek van-e különleges oka?

Igazából nem mentem én el. Volt egy időszak, amikor felnőtt lettem és intenzívebben elkezdtem dolgozni. Akkor is az első filmemnek az utolsó napját a sümegi temetőben forgattam. Majdnem minden filmemben van legalább egy nap, ami Sümeghez, vagy környékéhez kötődik. Mindig hazajövök, hiszen a temetőben van az összes őszám, másrészt még élnek unokatestvéreim, akik hihetetlen kedves, helyes, rendes és szeretetteljes családi légkört ápolnak. Nagy szeretettel fogadnak bennünket, a családomat, feleségemet, gyerekeimet és az anyósomat. Mindenkit.

Milyen számodra a mostani Sümeg?

Furcsa. Annak idején, mikor végigmentem a korzón, mindenkit ismertem. Most senkit. Viszont a temetőben mindenkit ismerem. Nézem a sírköveket. Ott majdnem mindenkit tudok azonosítani. Bemegyek a "Fényesbe", a cukrászdába, ami annak idején tükrös kávéház volt, a 40-es évek végén. Még jól emlékszem Gizi néniére, a kasszírőre. Első színházi élményemet is a városban kaptam. Két előadás: a Megfagyott gyermek – talán 1947-ben lehetett – és a másik címére nem emlékezem, csak arra, hogy egy nő megöli a férjét. Mélységesen felháborodtam, hogyan ölhet meg egy nő egy férfit! Öt éves lehettem akkor és nagyon megrendültem. Az első mozi? emlékszem, honnan indultam el. A barátok temploma alatt két házzal, onnan. Szüleim barátai laktak ott két gyerekkel. Cselédlányuk vitt hármunkat a moziba. Lesétáltunk a Ramassetter utcába, ott láttuk a Mikiegér című filmet. Nagy hatással volt ránk az a mozi. Petőfi filmszínháznak hívták, azt hiszem. 1 forint 50 fillérbe került a zsöllye és 2 forint 70 fillérbe a "páholyok". Palágyi Misi bácsi volt a gondnok, a jegyszedő.

A Flórián téren, ahol most a buszmegálló van, szemben egymással állt három kocsmá. A Bayer (Géza) nevű, vele szemben a Berger (Lajos) kocsmája és szikvízüzeme és azzal szemben (Új utcának hívták) a Berger és Herstein Szikvízüzem. Tehát szódagyárunk volt meg egy kocsmájuk. Fantasztikus sarok és azt tudni kell, hogy állt ott egy tó, a Sárállás, ahol a hihetetlen nagy heti kirakodó vásárokat tartották örületes forgalommal és a kocsmákban csúcsosodott minden. A környék összes fantasztikus kupecei, cigányai mindig a Bayer-kocsmában gyűltek össze, lehúzták a rolót és nagy mulatságokat rendeztek. Gyerekkoromban mindig átküldtek egy krigli sörért, felhúzták a redőnyt, átbújtam és egyszer csak ottragadtam egy korsó sörrel a kezemben. Olyan fantasztikus zenét és táncot láttam! Tavasszal a Balaton jegét törték fel és töltötték meg a jégvermeket vele. Lovas kocsikkal hozták Sümegre. A hihetetlen nagy jégtömböket ezekbe az óriási vermekbe rakták és egész nyáron, őszön mindig volt hideg, csapolt sör. Az 50-es évek előtti világ! Azután államosították: a Herstein megszűnt, a Berger megszűnt, de a Bayer kocsmá valahogy megmaradt. Később biztró lett. Mellette lakott a Csécs nevű trafikos, Ábelék, a Czopek Karcsi és mellette a Czotter koporsókészítő, a Kebelei hentesék (nagy sümegi család, remek hentes volt) mellett a "Hangya", ahol a Perendiék laktak. Öt vagy hat hentesüzlete volt Sümegnek és vágóhíd is. Pékek, a Molnár pék. Nagyon gazdag és jól szituált városnak számított. Nem is tudták munkás-proletár várossá tenni. Egyszerűen nem létezett munkásosztály. A város széli Oncsa-telepen éltek szegényebbek, azokból lettek a párteberek és ők uralták egy időben Sümeget, de végül is az őslakosság nagyon úri módon élt. Mindig ellenálltak, tehát nem volt vörös Sümeg soha. Haragudtak emiatt és el is sorvasztották. Tapolcát pumpálták és fejlesztették föl. Ezért Sümeg abban az időben még egy sokkal stílusosabb és gazdagabb, egységesebb város volt. Most Tapolca lett a főváros.

Úgy érzem, mintha Sümeg zavarban lenne.

Mindig zavarban volt.

Én az emberekre értem. Nem tudják, mi ez? Város, nem város? Sok sümegi elégedetlen, mások imádják és készek bármit tenni érte. Feszültség ez, nem is zavar. Miután nem élek itt negyvenöt éve, ezt nem tapasztaltam. Engem egy olyan nagy szeretetteljes család vesz körül gyerekkorom óta, hogy ezt nem érzem. Volt olyan 20-30 év, amikor nemigen jártam Sümegre, de most, ahogyan az ember öregszik, egyre inkább húzódik vissza.

Nem gondolsz arra, hogy - keveredjen a szakma az élvezettel - Sümegről "alkoss" valamit?

Én nagyon sokat "alkottam", de Sümeg nem vette észre. Majdnem minden filmemben benne van valamilyen formában ez a város. Cserhalmival forgattam egy Kisfaludy Sándor versműsort a Múzeumban. Rengeteget forgattam Sümeg környékén is, a nyírlaki otthonban, stb. Ez az "új Sümegeg" nem megy, nem ismerem annyira. Nekem akkor, úgy, ottmaradt. A mostani is szép. Pl. bementem múltkor a Püspöki Palotába, látom, képtár és múzeum van benne. Nagyon szépen kezd pofásodni, új a tető, kiürítették a kápolnát, ami raktár volt 40 évig. Szóval, látom, hogy lassan fejlődnek dolgok. Van egy 17.-18. századi romlatlan magja, ami Csokonay, Berzsenyi idejében – szerintem – ugyanilyen volt. Az egész Kisfaludy Múzeum fantasztikus. Nincs még egy ilyen gyönyörű vár egész Közép-Európában. A földrajzi fekvése: bejön a Kisalföld a várig, lejön a Bakony egészen a várig, a tapolcai medence idáig tart és ahova nézek, mindenhol van valami gyönyörűség. Oldott és olyan lírai, hogy forgattam Cseh Tamással és Cserhalmival egy TV-filmet a várban. Egyik költészet napján a Múzeumban is. Semmilyen visszhangot nem kaptam. Bennem Sümeg szeretete nem múlt el, akárkik is lakják. Nemcsak én, a családom is sümeginek vallja magát.

Zászlós hajója lehetnél Sümegnek ekkora szeretettel.

Nemcsak én. Ott van a Miller Lojti (akivel együtt jártam óvodába, iskolába és gimnáziumba – ő fölöttem járt), a Horváth Márton, aki a legnagyobb üvegművész Magyarországon. A Tóth Endre, a Bandi, aki annyira sümegi! Ő ma a legesleg híresebb magyar avantgard festőművész, Németországban él. Rákérdeztem, senki sem tud róla. Hiába megy el valaki a szülőföldjéről, akkor is odavalósi marad, ahonnan elment, bárhol vagyunk a világban, pl. Arany János is nagyszalontai.

Süldő gyerekkoromban, – a Bazsi-i Simon Pista (Kossuth-díjas költő), nagy büszkesége a környéknek, furcsa visszagondolni, – a főiskolára jártam és egyszer csak találkoztam a folyosón vele. Kölcsönösen kérdeztük egymástól, hogy mit keres ott. Vince öccse volt az én történelem tanárom a sümegi gimnáziumban. A Végh Pityú apjék, – akiknek a főtéren volt egy angol úri szabóságuk, szalonjuk – egyszer üzentek, menjünk át disznótorra, ott van a Simon Pista is. 10-11 éves lehettem. Ő már egy ismert népi költő volt. Ottragadtak éjszakára. Szánnal tudtunk csak másnap átmenni Bazsira, annyira belepett mindent a hó. Megismerkedtünk, és attól kezdve mindig tudtunk egymásról. Aztán egyszer csak ő lett a Kossuth díjas költő! Mindig csak Sümegről beszéltünk. Hirtelen, fiatalon meghalt. Van egy nagy klasszikus verse: "Mindennek oka a Laci". Laci öccse jött be a vonathoz, Bazsiból Sümegre kocsival és ott ragadtak a hóban! A Pista és ő. Egy disznótorban. Másnap szánt kellett fogadni, hogy haza tudjanak menni Bazsiba. Döbbenetes, hogyan függnek össze dolgok!

A Tolnai Jóska, a magyar tanár, 57-ben Sümegen. Ma is ismert szakember, ő volt a pedagógus szakszervezet elnöke. Maurer Géza matematika tanár (akkor a Forradalmi Ifjúsági Bizottság elnöke). Aztán Forgó tanár úr az osztályfőnök, az 56-os Nyíró Öcsi. Varázslatos az egész! A légkör! Az 50-es évek elejéig a mai Kultúrház volt a Katolikus Legényegylet. A Végh Pityú apja rendezte a színházi előadásokat. Tanárok játszották a János Vitézt, ahol a Lenner József és Ángyán Ilona volt a Jancsi és az Iluska.

Az osztálytársam, jó barátom volt Lehoczky Ákos, akinek a katonatiszt papája már meghalt a háborúban, anyja a Sédli Merci nevű tanárnő. Abszolút indexen, B-listán mindenki. Úgy emlékszem, ahogy a gyerek Ákos és az öreg nagymamája húzták a nagy fűrészt az udvaron. Náluk volt egy szoba, amit ki lehetett fűteni, szőnyegek a falon, bridzs-partik. Ott zajlott az abszolút élet, a kulturális élet. A Burján Miska, meg a Szeglet Imre bácsi. Abszolút deklasszált, úri társaság.

Erről jut eszembe, még kaszinó is volt Sümegen...

...meg öt teniszpálya egy ötezer lakosú nagyközségben az ötvenes években: a strand alatt, a népkertben, a Gimnázium udvarán, stb. A Zoóbék strandja talán még most is üzemel.

Döbbenetes élmény ragadt-e meg Benned?

Amikor fölszámolták egy éjszaka alatt az apáca- és a ferences-rendi kolostort. Nem az az érdekes, hogy mindent elvittek, hanem másnap reggelre egy hatalmas vörös csillag díszlett rajta és kiírva, hogy "Sümeg Járási Pártbizottság". A Kolostorra. Éjszaka megérkezett 3-4 nagy teherautó és kipakoltak mindent. Egyedül Szabin testvért hagyták ott sekrestyésnek. Milyen érdekes, a 90-es években, mikor visszamentünk Sümegre, újraéledt a ferences rend és ő volt az első, akivel találkoztam. Nagyon megöregedett. Rám nézett és megszólalt halkán: – "Téged ismerlek valahonnan, emlékszem rád.". Amikor legközelebb mentünk, már nem élt és a húga, aki apáca volt, vette át a feladatát. Nemrég a Vadon című filmem egy jelenetét forgattam abban a kis kápolnában. Egyszóval, minden filmemben él valami sümegi.

Sokan kérdezik, vajon a sümegi fiatalságnak van-e füle erre? Érdemes-e beszélgetni, elmesélni, milyen volt városunk és miként-miért szerethető most is? Jó ez az őszinte elbeszélgetés András Ferencsel, aki megadja nekünk és fiataljainknak azt az élményt, hogy meghallhassák, kinyithassák szemüket annak a városnak a világára, amiben élnek. Talán, nem fordítanak oly könnyű szívvel hátat, ha érzik, miként élvezik varázsát a visszajárók.

(Kende Kata)